

Szczerbiński, Jacek

"Czasopisma młodzieży szkolnej w Polsce 1918-1930", Irena Socha, Katowice 1986 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 27/1, 112-113

1988

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Irena Socha, *Czasopisma młodzieży szkolnej w Polsce 1918—1930*, Katowice 1986, ss. 198 + 18 tab.

Wśród prasy przeznaczanej dla specjalnego czytelnika prasa młodzieży szkolnej zajmuje szczególne miejsce. Jest bowiem nie tylko przeznaczona dla młodzieży, ale i na ogół przez nią samą wytwarzana. Dwudziestolecie międzywojenne zaznaczyło się znacznym rozwojem tego typu czasopiśmiennictwa, którego apogeum przypada na przełom lat dwudziestych i trzydziestych XX w.

Książka I. Sochy, ukazując rozwój i funkcjonowanie prasy szkolnej w pierwszym niepodległym dziesięcioleciu, stara się ukazać funkcje, jakie pełniła ona w procesie wychowawczym i edukacyjnym.

Książka, będąca skróconą wersją rozprawy doktorskiej, zawiera wstęp i cztery rozdziały. Pierwszy poświęcony jest rozmaitym uwarunkowaniom rozwoju prasy szkolnej w omawianym okresie. Drugi omawia rozwój liczebny, organizację pracy oraz warunki techniczne wydawania periodyków szkolnych. Trzeci, niezwykle ciekawy, obejmuje charakterystykę zawartości czasopism szkolnych, dokonaną na podstawie analizy trzydziestu wybranych tytułów (ukazujących się dłużej i znaczących wśród pism szkolnych) z lat trzydziestych. Wreszcie czwarty próbuje omówić jedną z funkcji prasy szkolnej — jej rolę w edukacji polonistycznej młodzieży, w szkolnej komunikacji literackiej.

Przedmiotem badań I. Sochy było 358 periodyków z lat 1918—1930, z których 205 — dłużej wychodzących i bardziej dostępnych — poddano analizie zawartości. Żałować tylko należy, że z powodów od autorki niezależnych nie udało się zamieścić w pracy bibliografii tytułów czasopism szkolnych za okres całego dwudziestolecia międzywojennego — stanęły temu na przeszkodzie rozmiary tej bibliografii (ok. 800 tytułów). Luki tej niestety nie jest w stanie zapełnić indeks omawianych w pracy czasopism szkolnych.

Wypada zgodzić się z autorką co do wprowadzonej chronologii. Stosowana periodyzacja jest ze wszech miar słuszna. Jak wynika z przeprowadzonego w książce dowodu, istotnym przełomem w dziejach prasy młodzieży szkolnej był rok 1927. Zdaniem autorki, cezura pracy mógłby być którykolwiek rok z okresu 1927—1932, był to bowiem okres zasadniczych przemian obejmujących politykę oświatową, a więc i prasę szkolną. Szkoda jedynie, że I. Socha zakończyła swój wywód na roku 1930, stanowiącym cezurę umowną, jak każda cezura w analizie żywych procesów kulturowych i społecznych. W roku 1932 obserwuje się szczyt liczebnego wzrostu czasopism szkolnych (tab. 1, s. 18). Od tego momentu datuje się stały ich spadek. Warto by przyjrzeć się bliżej przyczynom, jakie spowodowały to zjawisko. Ponieważ był to okres wprowadzania w życie reformy szkolnictwa i oświaty przez ministra Janusza Jędrzejewicza, sugerowałoby to, że właśnie owa reforma wpłynęła destruktywnie na proces rozwoju czasopiśmiennictwa młodzieży szkolnej. Jest to jednak hipoteza wymagająca sprawdzenia i dłuższego chronologicznie opisu dziejów tej prasy.

Wśród uwarunkowań rozwoju omawianej prasy wyeksponowano w pracy trzy zasadnicze czynniki: 1) ówczesne teorie pedagogiczne i psychologiczne, zakładające, że szkoła ma być miejscem aktywnego i twórczego wychowania młodzieży; 2) politykę oświatową władz państwowych; 3) tradycję działalności prasy młodzieżowej z okresu zaborów. Szkoda, że fragmentu omawiającego tradycje wydawania prasy szkolnej (s. 43—49) nie przesunęła autorka na początek pracy w celu nakreślenia tła historycznego dla omawianej problematyki. Uwidoczniłaby się wówczas wyraźniej dynamika przemian, jakie objęły tę prasę w dwudziestoleciu międzywojennym.

Słusznie zauważa autorka, że koniec lat dwudziestych, a zwłaszcza rok 1927 (jako początek rządów sanacyjnych) stanowił przełom zarówno w polityce oświato-

wej, jak i postawach samych pedagogów, od których zależały często losy szkolnych pisemek. W roku 1927 właśnie pojawił się jedyny, ale znaczący okólnik Ministerstwa WRiOP (17 października), będący przejawem nowego prądu w polityce oświatowej, nadającej priorytet sprawom ideowo-wychowawczym. Sugerowano w nim zmianę ideału wychowania. Wkrótce też zmieniły się wzory: sięgający do tradycji, historii i religii wzór wychowania narodowego ustąpił miejsca wzorowi postawy obywatelsko-państwowej, odwołującej się do współczesności, dokonań politycznych, społecznych i gospodarczych. Autorem projektu nowych treści i form wychowania był ideolog sanacji Adam Skwarczyński, wspólnie z Januszem Jędrzejewiczem. Przemiany te, wprowadzane w życie od przełomu lat 1928/29, zdecydowały o rozwoju czasopiśmiennictwa szkolnego i o jego wpływie na procesy edukacyjne i wychowawcze młodzieży.

Charakter tych przemian uwidoczniła autorka dokonując analizy zawartości badanych periodyków. Omawiane zmiany objęły zarówno pedagogów, jak i samą młodzież, wśród której zmieniła się tzw. „świadomość prasowa”. Przestano uważać (również w kręgach pedagogów) pisma szkolne jedynie za środek wychowawczy, a zaczęto traktować je jako wyraz samowychowania, własnej twórczości i kształtowania własnego poglądu na świat. Władze szkolne na najniższym szczeblu jedynie tolerowały i akceptowały zjawisko, wykorzystując je raczej w procesie wychowania (choćby poprzez wielostopniową cenzurę) niż stymulując rozwój, mimo że liczne były po latach trzydziestych zjazdy, rejestry i wystawy najlepszych szkolnych pisemek o zasięgu regionalnym, czy nawet ogólnopolskim.

Po 1927 r. pojawiły się nowe ideały wychowawcze. Wyrwanie wzorów wychowawczych z kręgu tradycji narodowej poszerzyło horyzont widzenia, umożliwiło wnikliwszą obserwację aktualnego życia, zjawisk gospodarczych, społecznych, politycznych i kulturalnych. Tematyka ta znalazła odbicie w czasopismach szkolnych na przełomie dziesięcioleci.

Wpływ, jakie przemiany te wywarły na kształcenie polonistyczne młodzieży poprzez szkolne periodyki, znaczący i mający kilka wymiarów, objawił się w kilku funkcjach spełnianych przez pisemka młodzieży szkolnej w procesie edukacji polonistycznej. Były to funkcje:

- 1) warsztatów — rozbudzania indywidualnej twórczości i dążeń literackich młodzieży, czego przejawem były liczne debiuty w prasie szkolnej przyszłych znanych pisarzy i publicystów;
- 2) przyswajania współczesnej kultury literackiej poprzez rozbudzanie współczesnych zainteresowań literackich wykraczających poza programy szkolne;
- 3) stymulowania aktywności literackiej, owocującej w postaci powstawania wokół periodyków klubów i grup literackich;
- 4) ćwiczebna, wpływająca bezpośrednio na proces edukacji szkolnej.

Praca I. Sochy jest niezwykle interesująca, bowiem wprowadza czytelnika w specyficzny klimat „prasy młodości”, uwzględniając też jej miejsce w procesie przemian ogólnych. Stwierdzone przez autorkę przemiany „świadomości prasowej” młodzieży są rzadkim przykładem badań oddziaływania prasy, których przeprowadzenie ułatwiła sama specyfika źródeł. Ukazanie dokonujących się w omawianej prasie przemian pozwala stwierdzić, że jakkolwiek mieściła się ona w ogólnym nurcie rozwoju prasy polskiej lat 1918—1939, to była w pełni autonomiczna, rządząca się specjalnymi prawami i mieszcząca się w specyficznym zakresie zależności formalnych od obozu rządzącego.